

katedrali Notre Dame u Parizu bit će presudno za cijeli kasniji život ovog velikog pjesnika, dramaturga i diplomata. On će pripadati plejadi obraćenika (Francis Jammes, Paul Bourget, Charles Péguy, François Mauriac, Jacques Maritain, Georges Bernanos itd.), koji će biti značajni za francusku katoličku kulturu od kraja prošlog stoljeća.

Claudelovo pjesničko i književno djelo spada u francuske i svjetske razmjere. U njemu je estetski element nerazdruživo spojen s vjerskim kršćanskim. Dok ima dosta prikaza i studija o glavnim Claudelovim književnim djelima, posebice pjesničkim i dramaturškim, manje je pažnje posvećeno njegovim proznim djelima, osobito iz kasnijih godina kad je njegova ljubav prema Svetom pismu našla odraza i u nazovegzegetskim sastavima jednog pjesnika i umjetnika.

Već 1961. godine izdala je redovnica Agnès du Sarment zbirku izričitih Claudelovih vjerskih tekstova pod naslovom „Je crois en Dieu“ (Gallimard). Ovdje prikazano djelo jest ponovlono izdanje njemačkog prijevoda — znak da Paul Claudel (umro 1955.) ima što reći i u ovo pokoncilsko vrijeme. Redovnicu Agnès du Sarment je i osobno poznanstvo i prijateljstvo vezivalo uz Claudela, što će pridonijeti boljem uživiljavanju u njegov misaoni i vjerski svijet.

Nije lako iznijeti ono što dubinski pokreće velikog pjesnika i mislioca jer ga treba shvatiti u cjelini a ne u fragmentima. No ima fragmenata koji su posebno sadržajni i znakoviti. Claudel je bio velik kršćanin i vjera prožima cio njegov život i rad. Agnès du Sarment pokušala je stvoriti stanovitu „antologiju“ tekstova koji izričito govore o Claudelovu kršćanskom uvjerenju. U svjetlu tih tekstova moći ćemo lakše shvatiti, u vjerskom pogledu, velika Claudelova djela. Ona je skupila tekstove o dvanaest članaka Apostolskog vjerovanja. Zašto baš o Apostolskom vjerovanju?

Čujmo samoga Claudela:

„Kad u crkvi mog sela slušam Vjerovanje što ga, članak za člankom, izgovara hrapavi glas predmoitelja a odgovara dječja vika malih djevojčica, tada sam duboko potresen od uzbuđenja i čini mi se kao da pribivam stvaranju svijeta.“ (L'Épée et le Miroir). Ili opet: „Ovo spasonosno Vjerovanje koje svakog dana vjernički ponavljamo — što je drugo ako ne destiliranje misterija?... Svaka od ovih kapljica, svaka od ovih destiliranih noći oživljava i rađa u nama svjetlom, ljubavlju, snagom i radošću.“ (Paul Claudel interroge le Cantique des Cantiques).

Uvod knjizi napisao je Henri de Lubac, koji nije propustio spomenuti kristocentrič-

nost i kozmičku dimenziju Claudelova opusa, približavajući ga, do stanovite mjere, vizijama Teilharda de Chardina, za kojega se, kako je poznato, H. de Lubac svojski zalagao.

Tekstove skupljene oko pojedinog članka Vjerovanja popratila je Agnès du Sarment kratkim uvodom.

Knjige ovakva tipa imaju pozitivne i negativne strane, kao uostalom svako ljudsko djelo. U konkretnom slučaju ova zbirka tekstova koristi da bismo upoznali Claudela kad se približava teologu, ali ostajući u prvom redu pjesnik. Ujedno, ona je primjer kako kršćanski pjesnik crpi inspiraciju iz središnjih istina vjere. Nema kršćanske dogme koja ne bi bila jako nadahnuće za pjesnike i umjetnike ukoliko su doista autentični kršćani. Strogo teološki okvir može biti više ili manje uvjetovan vremenom i određenim utjecajima, ali ispod svega bit će umjetnička i vjernička iskrenost i neposrednost, a to je ono najvažnije.

Danas se teologija sve više obraća pjesnicima i umjetnicima. Imamo i novi pristup teološkim problemima u tzv. „narativnoj teologiji“. Naše raskidano i centrifugalno vrijeme traži velike zaokrete i nove sinteze. Tu će umjetnici — i, dakako, sveci — najviše pripomoći. Claudelov primjer upravo bjelodano pokazuje kako je kulturna obnova moguća, konačno, u ozračju vjere, a on pod vjerom podrazumijeva sic et simpliciter kršćansku vjeru.

Marijan VALKOVIĆ

BATTISTA MONDIN, ANTROPOLOGIA FILOSOFICA: L'UOMO: UN PROGETTO IMPOSSIBILE?, Pontificia universitas Urbaniana, Roma, 1983, str. 297.

To je 6. svezak niza Subsidia Urbaniana, Corso filosofico, koji obuhvaća deset djela s područja sistematske filozofije i povijesti filozofije. Osim ove knjige o filozofskoj antropologiji, Mondin je objavio velik broj zapaženih članaka i rasprava s područja filozofije i teologije, te je poznat i priznat znanstveni radnik.

Knjiga je podijeljena na dva dijela: fenomenološki i metafizički. Podjela je proizašla iz metode koju Mondin slijedi. Po njegovu sudu filozofska antropologija iziskuje složenu metodu, u kojoj se mogu razlikovati dvije razine: fenomenološka i transcendentalna. U fenomenološkoj se fazi skupljaju podaci o čovjekovu biću i djelovanju, a u transcendental-

noj se pokušava otkriti njihovo metafizičko značenje. Metoda filozofske antropologije razlikuje se od metode eksperimentalnih znanosti već na fenomenološkoj razini jer uključuje ne samo objektivno promatranje nego i introspekciju. Ali ta razlika dolazi nadasve do izražaja na transcendentalnoj razini. Dok se, naime, znanstvena antropologija kreće horizontalnom linijom, od fenomena do fenomena, nastojeći da ih točno opiše i klasificira, filozofska antropologija slijedi vertikalni put, tj. polazi od fenomena k njihovim uzrocima i posljednjim razlozima. Zbog toga dometi i zaključci znanstvene i filozofske antropologije nisu isti iako im je polazište identično.

Nakon što je tako u uvodu odredio metodu filozofske antropologije te dao kratak povijesni pregled same discipline, Mondin pristupa prikazu fenomenologije čovjekova djelovanja, što čini prvi dio njegove knjige. U sedam poglavlja obrađuje fenomen života, spoznaje, samosvijesti i objektivnosti, slobode, govora, kulture i rada. Svaki od tih fenomena nastoji što svestranije i obuhvatnije prikazati. Fenomenološka analiza otkriva četiri osnovne karakteristike čovjeka:

1. *tjelesnost*: ljudsko je djelovanje uvijek tjelesno, materijalno; u svim svojim oblicima ono pretpostavlja tjelesne organe.

2. *duhovnost*: osim tjelesnošću, ljudsko je djelovanje prožeto i duhovnošću; u svim čovjekovim aktivnostima postoji nešto što nadilazi red materijalnosti.

3. *emergencija*: ljudsko djelovanje neizmerno nadmašuje djelovanje životinje.

4. *transcendencija*: čovjek nikada nije zadovoljan postignutim, onim što ima i što jest, nego neprestano teži prema nečem drugom, nečem višem.

Na temelju ove četiri karakteristike može se, po Mondinu, zaključiti o čovjeku: 1. da je on utjelovljen duh; 2. da je on otvoren i nedovršen projekt usmjeren prema beskonačnosti.

U drugom, metafizičkom dijelu knjige autor produbljuje te rezultate fenomenološke analize i to pod vidom autotranscendencije, supstancijalnosti duše, odnosa duše i tijela, osobe i besmrtnosti. U rješavanju svih tih problema Mondin vješto povezuje staro s novim prihvaćajući u bitnome odgovore tradicionalne skolastičke filozofije.

Knjiga obiluje podacima koji su jasno i pregledno izloženi, a na kraju svakog poglavlja navedena je literatura za produbljenje argumenta. Mondin se pokazuje kao izvrstan sintetičar, što mjestimice ide nauštrb analize. Knjiga se može preporučiti svakome tko si želi

stvoriti pregled tradicionalnih i suvremenih filozofskih shvaćanja o čovjeku.

Ivan DEVČIĆ

PIERRE BOCKEL, GESCHÖPF AUS GOTTES HAND. Mit einem Vorwort von André Malraux, Pustet, Salzburg-München, 1982, stranica 241 (prijevod s francuskog)

Ova knjiga zapravo je njemački prijevod dviju knjiga istog autora: *L'Enfant du rire* (Dijete smijeha, 1973.) i *Le Temps de naître* (vrijeme rođenja, 1975.). Predgovor prvoj knjizi napisao je André Malraux, poznati francuski književnik i De Gaulleov ministar za kulturu. Njemačko izdanje nosi na početku pismo bečkog kardinala Königa upućeno autoru, u kojem se izražava uvjerenje da će djelo biti korisno i za njemačkog čitatelja, među ostalim, zbog autorove „sinteze rodoljublja i vjerskog stava iz francuske povijesne perspektive“. Autor je smatrao potrebnim popratiti njemački prijevod s nekoliko uvodnih riječi.

Knjiga je doista svojevrsna i očituje životni put samoga autora. Pierre Bockel rođen je 1914. u Elzasu, studirao je u Parizu i Lyonu. Zaređen je za svećenika 1943. Kao Elzašanin sudjeluje u francuskom pokretu otpora i tu upoznaje „pukovnika Bergera“ (alias Andréa Malrauxa), s kojim će ostati u trajnom prijateljstvu. To je i razlog da će André Malraux, agnostik, napisati predgovor knjizi „Dijete smijeha“. Nakon rata Pierre Bockel bit će od 1947. do 1966. dušobrižnik za studente u Strasbourgu, a nakon toga preuzima pastoralnu brigu u glasovitoj katedrali istoga grada.

Knjiga je svojevrsna jer spaja nešto što se danas rjeđe nađe zajedno: iskrenu vjeru i predan svećenički život uz aktivno sudjelovanje u kulturnom i rodoljubnom životu svoje domovine, na razini koja nadilazi tradicionalne opasnosti ove sinteze.

Prva knjiga ima u znatnom opsegu memoarsko obilježje. Tu susrećemo brojne likove koji će utjecati na životni put Pierrea Bockela. Najprije susret u vlaku s „Abbé Flory“, što će biti „na početku jedne sudbine“. Svećenikovo pitanje „Nije li život lijep?“, djelovat će poput šoka ili, kako sam kaže, poput čuške za mladog gimnazijalca Bockela. Ali to će biti početak duboke privrženosti i prave ljubavi, početak svećeničkog zvanja.

Među tolikim ličnostima koje se susreću u knjizi, valja svakako spomenuti franjeva Die-